

VÉDELEM TUDOMÁNY

I. évfolyam, 2. szám – 2016. június

Dr. Hadnagy Imre József

MAGYARORSZÁG HONVÉDELMI, POLGÁRVÉDELMI, ÉS KATASZTRÓFAVÉDELMI EMBERI ERŐFORRÁSAI, ÉS A MIGRÁCIÓ

Absztrakt

Az írásmű bemutatja – törvényes rendelkezések alapján - mind a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerét, mind a katonai, és katasztrófa célú polgári védelmi rendszer emberi erőforrásait.

Kulcsszavak: emberi erőforrások; honvédelmi, polgári védelmi, katasztrófavédelmi emberi erőforrások Magyarországon

HUMAN RESOURCES OF THE HOME DEFENCE, CIVIL PROTECTION, DISASTER MANAGEMENT IN HUNGARY, AND THE MIGRATION

Abstract

The writing shows - on the basis of legal provisions - both the Hungarian Army volunteer reserve system, both military and civilian disaster protection system for human resources.

Keywords: human resources; human resources of the home defence, human resources of the civil protection, human resources of the disaster management in Hungary

1. BEVEZETÉS

A hazai híradások – a migrációs nyomás okán – rendszeresen foglalkoznak országunk, nemzeti értékeink, honi határaink védelmével, az ehhez szükséges emberi erőforrásokkal. Törvényeinek alapján egyértelmű, hogy országunk védelmében részesek a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek, a katasztrófavédelem, a polgári védelem, a honvédelem hivatásos és tartalékos erői, és az önkéntesek.

A legújabb események alapján komoly mérlegelés tárgya a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek sorainak rendezése (egy akció-, és ütőképes határőrség /határrendőrség/ megeremtése, /vagy a korábban funkcionáló, de megerősített, és kibővített feladatokat végrehajtó határőrség visszaállítása/, a Terrorelhárító Központ /TEK/ megerősítése), a terrorelhárítást szolgáló szigorú rendszabályok bevezetése. A hatékonyabb, eredményesebb országvédelem okán a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek emberi erőforrásainak felülvizsgálata, és ennek törvényi megoldása napirenden van (2016 április).

A szerző a törvényes rendelkezések alapján mind a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerét, mind a katonai, és katasztrófa célú polgári védelmi, a katasztrófavédelmi rendszert, azok emberi erőforrásait veszi górcső alá. A rendvédelmi feladatokat ellátó szervekre vonatkozó szabályozásokat nem érinti, az legyen e területet jól ismerő szakember feladata.

Nem szívderítő dolog, hogy a tömeges, és szünni nem akaró migrációs folyamat szigorú eljárási szabályok bevezetését követeli, de békés életünk, értékeink, hazánk védelme sok tényező értékelése alapján máshogy nem oldható meg. Egyre inkább bizonyosságot nyer, hogy az erőszakos migráns tömeg megfékezése drákói rendszabályok bevezetéséhez vezet.

Modern korunk népvándorlásával kapcsolatban az egyszerű ember számára érthetetlen Európa tehetetlensége, sőt az is, hogy napjainkra már miért nem egyértelmű, hogy a migránsok túlnyomó többsége szerencsét próbálni jön Európába. Bár arra adatok nincsenek, de a gyerekek száma nagyon nagy, maga ez a tény külön mérlegelést igényel. A gyerekek talán nem a befogadási célú nyomásgyakorlás eszközei? Ideje lenne az öreg kontinensnek a „sarkára állni”, és szigorú szabályozással földrészünk korábbi európai mivoltát erősíteni¹.

2. AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MEGTEREMTÉSÉNEK KORÁBBI GONDJAI

Hazánkban a honvédelmi, polgárvédelmi, és katasztrófavédelmi célú emberi erőforrásokat tekintve a rendszerváltás után egy méltatlan helyzet alakult ki². A törvényi szabályozás elkerülhetetlen feladat lett, az okok közül néhány felidézhető:

- **Csaknem egy évtizedig a Magyar Honvédség tartalékképzési rendszere sok kívánnivalót vont maga után, tulajdonképpen életképtelen.** A sorkatonai szolgálat békeidőszaki felfüggesztése, a rövidített sorkatonai szolgálatot teljesítők alacsony kiképzettségi szintje miatt csak képzetlen, valamint alulképzett tartalékosaink vannak akik, sem a hazai elvárásoknak, sem a szigorú NATO követelményeknek nem felelnek meg. A kiképzésük megoldatlan.
- Bár honvédelmünk vezetői csaknem egy évtizedig egy önkéntes tartalékos rendszer létrehozásán munkálkodnak. Komoly előkészítő munka után 1999-ben a Honvéd Vezérkar elfogadja az erre vonatkozó koncepciót, majd a szervezőmunka,

¹ A napokban Törökországgal kötött szerződés talán egy fontos lépés ezen az úton.

² Nem kizárt, hogy a migrációs nyomás erősödésével a kezeléshez szükséges emberi erőforrásaink felülvizsgálata elengedhetetlen, sőt azok elégtelensége esetén a törvényi előírások megváltoztatása sem várthat sokáig magára.

sőt a toborzás is elkezdődik. A 2002. évi kormányváltás után ennek végrehajtása megakad, és évekig „takaréklángon égve” marad csak napirenden.

Ez oda vezet, hogy *a 2010-es évek elején a hadsereg nyilvántartott tartalékállománnyal egyáltalán nem rendelkezik.* Bár a hadseregből nagy számban kikerült hivatásos, továbbszolgáló állomány, és korábban a tartalékosok derékhadát képező sorkatonai szolgálatot teljesítettek egy „honi tartalékos őrsereget” képeznek, de soraiban (főleg az utóbbiakéban) az új követelményeknek megfelelő tartalékos kevés, korfa szerinti megoszlásuk sem egyenletes, nyilvántartásuk nincs megoldva. Ez áldatlan állapot. Jelentős idővesztéssel, de - új lendülettel - folytatódik az önkéntes tartalékos rendszer (ÖTR) kialakítása.

- **A hazai katasztrófavédelem dolgai sincsenek rendben.** 2010. október 4-i vörösiszap-ömlés (Kolontár, Devecser, Somlóvásárhely /Veszprém-megye/) után egy különleges helyzet előtt áll. Ennek lényege az, hogy *egy ilyen katasztrófa esetében nem elegendő, ha csak – a puszta lét, a lakóhely védelme okán - a lakosok, a helyi önkormányzat vezetésével folytatnak heroikus küzdelmet az életért, az értékek mentéséért, a károk enyhítéséért, a törvényi rendelkezések szerint erre kötelezett védelmi rendszer viszont nem áll hivatása magaslatán.* Az eset tanulsága az, hogy bármely „lopakodó veszedelem” ellen az időbeli és szervezett fellépést elő kell készíteni.

Napjaink migrációs nyomása – bár nem is „pillanatok alatt” következett be – eddig is tartogatott, de tartogathat olyan meglepetéseket, amelyet egy életképes védelmi rendszernek eredményesen kezelni kell. Ennek elengedhetetlen kelléke, hogy a váratlan helyzetek kezelésére hivatott állami szerveknek törvényi kötelezettség alapján védelmi tervekkel kell rendelkezni. Ezek tartalmazzák a rövid időn belül aktivizálható emberi, technikai, és egyéb erőforrásokat, az együttműködés rendjét. Építenek a lakosság közreműködésére; rögzítik a vezetés, a tevékenység rendjét, a következmények enyhítésére, az életfeltételek helyreállítására vonatkozó intézkedéseket, stb.

A fent említett hibák kiküszöbölésére, és a hasonlóan fajsúlyos események megelőzésére, kezelésére született *honvédelmi, illetve katasztrófavédelmi törvény, amely a gyorsan*

aktivizálható emberi erőforrások kérdésében is megtalálja a megoldást³. De a katasztrófavédelmi célú polgári védelmi kötelezettség is törvényi szabályozást nyer. [1]

A továbbiakban tekintsük át az emberi erőforrásokra vonatkozóan a honvédelmi és katasztrófavédelmi törvény előírásait.

3. A MAGYAR HONVÉDSÉG ÖNKÉNTES TARTALÉKOS RENDSZERE

3.1. A tartalékos kérdés a hadtörténelemben

A fegyveres erők (haderők) harcoló állományának pótlása (kiegészítése), tartalékállományának megteremtése a hadügynek mindig is fontos feladata. Már a rabszolgatartó államokban (Egyiptom, Assíria, Perzsia, stb.) is napirenden van, de napjainkig minden kor problémája.

Az Osztrák-Magyar Monarchia közös hadserege - a hadseregszervezés akkor érvényes elvei alapján - jött létre. Pontos meghatározásra került a hadsereg hadi, és békelétszáma, a tartalékosok, és az évente kiképzendő újoncok száma. *„A fegyveres erő gerincét a közös hadsereg képezte. Hadi létszámát 800 000, békelétszámát 250-260 000 főben állapították meg. A Monarchia 1868. évi 34,4 milliónyi lakosságának ez a 2,5 százaléka volt. A közös hadsereg rendszeres utánpótlását évi 95 400 újonc biztosította, ezt tíz évre előre határozták meg. Ebből a létszámból Magyarországnak évente átlagosan több mint 40 000 főt kellett kiállítania.”*⁴ [4]

A véderőtörvény lehetővé tette magyar haderő felállítását is. Hazánk élt ezzel a lehetőséggel, a parancsnokságok megszervezése után az alakulatokat is létrehozták. Az 1869-

³ Ekkor olyan méretű tömeges migrációval nem számoltak a szakemberek – talán egyesek igen - mint, amely szünni nem akaróan napjainkban is zajlik. Ennek következménye minden valószínűség szerint a törvényi szabályozás megváltoztatása lehet, még az esetleges uniós megállapodás esetén is.

⁴ Magyarország hadtörténete. (Fsz.: Liptai Ervin). Zrínyi Katonai Kiadó, 1985. 21. oldal.

ben megalakult Magyar Királyi Honvédség „*az év végén a tartalékosokkal együtt 580 tisztból és 70 000 légénységi állományú katonából állt.*”⁵ [4]

A Monarchia közös hadserege és a Magyar Királyi Honvédség reguláris hadseregek, amelyek törvényes rendelkezések alapján létrehozott, állandó, azaz békében is működő fegyveres erők; a parancsnoki kar hivatásos, a légénység sorozott katonákból áll. Létrehozásuk alapját az állampolgárok személyesen teljesítendő katonai szolgálati kötelezettsége képezi. A szolgálati idő a közös hadseregnél 3 év tényleges, és 7 év tartalékos részből állt. [4] [5]

A továbbiakban nem vizsgáljuk, hogy a véderőtörvény (1868. évi XL. törvénycikk) elfogadása utáni időszakról napjainkig a magyar törvények miként rendelkeztek a hadseregre, alkalmazására. Az tény, hogy ebben a történelmi időszakban volt – de nem egyidejűleg - reguláris, és önkéntes haderőnk is, tartalékos erővel a háttérben. 2005-ben a sorkatonai szolgálat békeidőbeli felfüggesztése után jött létre az az önkéntes haderő, amely ma a NATO egyik fegyveres ereje, (a fentebb említettek szerint - a tartalékkal fennálló gondokkal a háttérben).

A mai Magyar Honvédség - az önkéntes haderőnek – szervezeti felépítésére, feladataira, tevékenységi rendjére, létszámviszonyainak alakítására, stb. törvényes rendelkezések vannak. A tartalékos állománnyal kapcsolatos feladatokra, a fegyveres erők béke- és hadi létszámának mindenkori biztosítására, a tartalékosok kiképzettségére, a tartalékosok és póttartalékosok felkészítési rendjére, lebiztosítására, stb. vonatkozó előírások, törvényi szabályok vonatkoznak.

A továbbiakban érdemes áttekinteni, hogy a 2001. évi XCV. törvény mit ír elő a Magyar Honvédség katonaállományának tagjaira, és állománycsoportjaira vonatkozóan.

3.2. A Magyar Honvédség katonaállománya

A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló (2001. évi XCV.) törvény szerint a Magyar Honvédség katonaállománya **béke idején hivatásos, szerződéses, valamint önkéntes tartalékos állományból áll.**

⁵ U.a.m.e. 23. oldal.

- „*A hivatásos állomány tagja: az altiszti, tiszti rendfokozatú katona, aki a katonai szolgálatot élethivatásként, határozatlan időre vállalja.*” [2] **A tagok együttesen alkotják a hivatásos állományt.**

- „*A szerződéses állomány tagja: az a közkatona (rendfokozat nélküli) és tisztési, altiszti, tiszti rendfokozatú katona, aki a szolgálati viszonyt határozott idejű szerződésben vállalja.*” [2] **A tagok együttesen alkotják a szerződéses állományt.**

(A hivatásos és szerződéses állomány: tiszti, altiszti és legénységi; a katonai tanintézetek alapképzést folytató hallgatói: honvéd tisztjelölti, illetve honvéd altiszt-jelölt állománycsoportba tartoznak.)

- „*Az önkéntes tartalékos állomány tagja: az a közkatona (rendfokozat nélküli), tisztési, altiszti, tiszti rendfokozatú katona, aki meghatározott ideig - szerződés alapján - önkéntes műveleti tartalékosként vagy önkéntes védelmi tartalékosként vállalja a katonai szolgálatra rendelkezésre állást és a tényleges katonai szolgálatot.*” [2] **A tagok együttesen alkotják az önkéntes tartalékos állományt.**

A továbbiakban az utóbbiról röviden.

Az önkéntes tartalékos, önkéntes tartalékos állomány

A továbbiakban célszemély az **önkéntes tartalékos**, és célcsoport az **önkéntes tartalékos állomány**.

A Magyar Honvédség **tartalékereje béke idején az önkéntes műveleti, és védelmi tartalékosokból, a tartalék erő ennek alapján önkéntes műveleti, és védelmi tartalékos állományból áll:**

- „*Az önkéntes műveleti tartalékos (ÖMT), aki a törvényben rögzített feltételrendszer alapján önként vállalja, hogy rendelkezésre állási díj ellenében rendelkezésre áll és a behívását követően tényleges katonai szolgálatot teljesít a hivatásos és szerződéses állományú katonákéval azonos feltételek és követelmények szerint.*” [2] **Az önkéntes műveleti tartalékosok együttesen alkotják az önkéntes műveleti tartalékos állományt.**

- „*Az önkéntes védelmi tartalékos (ÖVT), aki határozatlan idejű szerződésben meghatározott egyedi feltételrendszer szerint rendelkezésre állnak, és a behívást*

*követően ellátják a szerződésében megjelölt területvédelmi (őrzésvédelmi, befogadó nemzeti támogatási, vagy katasztrófavédelmi, stb.) feladatokat.” [2] **Az önkéntes védelmi tartalékosok együttesen alkotják az önkéntes védelmi tartalékos állományt.***

***Az önkéntes védelmi tartalékosok** a katonai esküt követően rendszeres katonai kiképzésen vesznek részt, de csak kiképzésük idején, és szolgálati feladatuk teljesítése során vannak a honvédség tényleges állományában.*

A Magyar Honvédség katonállománya rendkívüli állapot és megelőző védelmi helyzet idején - **minősített időszakban** - az Országgyűlés döntését követően *egészül ki* az Alaptörvény (Alkotmány) előírása szerint *hadkötelezettség alapján szolgálatot teljesítőkkal* – a hadkiegészítési állománnyal.

- A Magyar Honvédségnél *hadkötelezettség alapján szolgálatot teljesítő*: a magyarországi lakóhellyel rendelkező magyar állampolgárságú férfi, annak az évnek a december 31. napjáig, amelyben a 40. életévét betölti, és akit a hadkötelezettség bevezetését követően a 2011. évi CLXXVII. törvény erejénél fogva a Honvédség veszi igénybe (azaz szolgálatát a Magyar Honvédségnél tölti). *A nevezett személyek együttesen alkotják a Magyar Honvédségnél hadkötelezettség alapján szolgálatot teljesítő állományt.*

/A hadköteles igénybevehető a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény (a továbbiakban: Hvt.) 80. § r) pontjában meghatározott rendvédelmi szervek és a Hvt. 18. § (2) bekezdésében meghatározott honvédelemben közreműködő szerveknél is/.

3. 3. Az önkéntes tartalékos rendszer létrehozása

A rendszerváltás után az ország érdekében - a honvédségnél, valamint a katasztrófavédelemnél - törvényesen igénybevehető emberi erőforrások kérdése nem oldódott meg. Így a **hazai honvédelem, és a katasztrófavédelem is az emberi erőforrások tekintetében - békében és minősített időszakokban is - létszámgondokkal küzd, ezért megfogalmazódott az a:**

- ***Társadalmi igény***, hogy az állampolgárok mind szélesebb köre vegyen részt a honvédelmi, katasztrófavédelmi feladatok megoldásában, erre törvény szerint kötelezhető legyen, illetve választása szerint önként szerepet vállaljon.

- **Társadalmi gond**, hogy elsősorban 2005. 01. 01. után katonai alapképzésben nem részesülők (kiképzetlen potenciális hadkötelesek) hogyan vehetők számításba a honvédelemben tartalékként; a lakosság (férfiak és nők) miként vehető igénybe katasztrófák, közveszély esetén, illetve a törvény erejénél fogva erre miként kötelezhetők. (2005. január 1-et követően a felfüggesztett sorkatonai szolgálat sokakban azt a hitet ébreszt(h)ette, nem oktanul, hogy törvényes rendelkezés hiányában az állampolgárok nem kötelezhetők a honvédelemben való részvételre.)
- **Társadalmi gond, és igény**, hogy különleges jogrend szerint a honvédség, a rendvédelmi erők, a katasztrófavédelem tartalékkaként a koruk és egészségi állapotuk szerint megfelelő személyek szolgálatra kötelezhetőek legyenek, illetve önként szerepet vállaljanak.

A Honvédelmi törvény 41§ alapján a Magyar Honvédség tartalék emberi erőforrásait az önkéntes tartalékosok, valamint a jogszabályi kötelezettség alapján szervezett hadkiegészítési tartalékosok (a kiképzett és kiképzetlen potenciális hadkötelesek) alkotják. A tényleges – de rövidített idejű - sorkatonai szolgálatot letöltött személyek létszáma, azaz azok, akik alacsony kiképzettségi szintjükből eredően sem a hazai igényeknek, sem a NATO követelményeknek nem felelnek meg, az évek múlásával csökken annyival, ahányan a 40. életévüket betöltik.

Az önkéntes tartalékos rendszer létrehozása megoldott – a jogi háttér, az anyagi erőforrások; a részfeladatok végrehajtásáért felelős szervezetek, személyek; önkéntesekkel kapcsolatos eljárási rend - a nyilvántartási rendszer, munkajogi védelem, támogató munkáltatói viszonyok; a katonai és szolgálati feladatokra való felkészítés, stb. rendezett. – a szerteágazó feladatok végrehajtására HM utasítás rendelkezik.

Az önkéntes tartalékos rendszer:

- Állománya mind békeidőben, mind a különleges jogrend időszakában a hadsereg tartalékerejeként honvédelmi feladatot lát el.
- Feladata békében elsősorban a honvédség saját objektumainak őrzés-védelme.
- Szükség esetén valamennyi honvédelmi feladat megoldása érdekében alkalmazható.

- A hadsereg minősített időszakban érvényes működési rendjére történő átállást segíti.
- A katasztrófavédelmi feladatok végrehajtásában részt vesz.
- A befogadó nemzeti támogatás feladatainak végrehajtásában aktívan közreműködik.
- A differenciáltan kiképzett és felkészített önkéntes tartalékos állomány valódi harcértéket képvisel.
- Ideiglenes jelleggel hozzájárul az állandó állomány leterheltségének csökkentéséhez (a békehiány kezeléséhez).
- A külföldi missziók munkájában közreműködik.
- A jogi háttér – egyebek mellett – megteremti a tartalékos szolgálat munkáltatói támogatását; a munkajogi védelmet, a tényleges katonai szolgálatból kikerülő szaktudásának a MH érdekében való átmentését. [6]

Az ÖTR megteremtésének első lépéseként – 2011. január 1-től - mintegy 2000 őrző-védő beosztás önkéntes tartalékos katonákkal került feltöltésére⁶, akik katonai eskü letételét követően, határozatlan idejű szerződésben meghatározott feltételrendszer alapján látják el szolgálati feladataikat - a Magyar Honvédség kiemelt fontosságú objektumának őrzését, illetve állnak készen minősített időszakban ellátandó feladataikra. [6]

2012-ben szerződést kötöttek műveleti tartalékosokkal is, akik határozott időre létesített szerződés alapján rendelkezésre állási díj ellenében a behívását követően tényleges katonai szolgálatot teljesítenek, ha a pszichikai, egészségügyi, stb. követelményeknek megfelelnek. [6]

Mindkét önkéntes állománycsoportra érvényes rendelkezések - fő vonalakban – a külföldi szolgálatra, a rendfokozat viselésére, a felkészítés rendjére, a tényleges szolgálat rendjére, előmenetelre, az illetményre és egyéb juttatásokra, önkéntes címzetes tartalékosokra, a munkáltatókat megillető támogatásokra vonatkoznak.

Tökéletes rendszert alkotni nehéz, igaz ez az ÖTR-re is. Az önkéntes tartalékos rendszer működésének tapasztalatai a továbbfejlesztéshez, a zökkenőmentes munka alapjainak

⁶ A MH létszáma 29 700 fő és 2011. 01. 01-től legfeljebb 8000 önkéntes tartalékos státusza lehet. [6]

megteremtéséhez járulnak hozzá, ezért napirenden van és marad a korszerűsítés, szükséges korrekciókkal a rendszer szakszerűbb működésének javítása.

4. A POLGÁRI VÉDELMI RENDSZER ÖNKÉNTES, ÉS KÖTELES EMBERI ERŐFORRÁSAI

4.1. Adalékok a hazai polgári védelmi rendszer létrehozásának történetéhez

A polgári lakosság élet és vagyonbiztonságának védelme a hivatásos katasztrófavédelem alapfeladata. Megoldásához az állampolgárok közreműködésére is szükség van, közöttük a törvény erejénél fogva kötelezettekre, illetve önként vállalkozókra. A lakosság, az állampolgárok védelme emberbaráti megfontolás attól függetlenül, hogy erre a lakosságot érintő haditevékenységek, valamint a különféle eredetű kihívások, katasztrófák esetén kerül sor.

A továbbiakban nézzük mit értünk a polgári védelem, és a katasztrófa (kihívás) alatt:

- „*A **polgári védelem** alatt értendő olyan emberbaráti feladatok ellátása, amelyek a polgári lakosságnak az ellenségeskedések vagy katasztrófák veszélyeitől való megóvására, valamint életben maradása feltételeinek biztosítására irányulnak.* „ [10]
- „*A **katasztrófa**⁷ olyan történés, amely számos ember életét vagy egészségét, a lakosság jelentős dologi értékeit, alapvető ellátását, avagy a környezetet veszélyezteti vagy károsítja olyan mértékben, hogy elhárítására a leküzdésére hatóságok, intézmények és szervezetek együttműködése szükséges.*” [10]

A polgári lakosságról - az előző gondolatkör szerinti - gondoskodás nem újkeltű. Bármely korban az embernek a különféle eredetű (természet, ember, valamint a természet és ember együttesen okozta) kihívásokkal szembeni fellépése a lakosság védelmét is szolgálja. Hosszú ideig ez a tevékenység elsősorban a tűz elleni fellépésre spontán alakult, majd ezeknek a spontán létrejövő, valamint a tudatosan létrehozott szervezetek együttes tevékenységébe ágyazódik.

⁷ A katasztrófa itt széleskörű értelemben szerepel, az itt leírtak tartalmilag a szakirodalomban és köznapi értelemben használt – hasonlóan fajsúlyos - **kihívásokra** is igazak.

A polgárok védelmére vonatkozó, vagy utaló szabályok írásos formában elsőként a települések tűzszabályrendeleteiben jelennek meg. Önálló és szervezett polgári védelem⁸ létrehozását – a XX. század első évtizedeiben - a haditechnika rohamos fejlődése, a tömegpusztító eszközök és fegyverek hadi alkalmazása, a hadicselekmények hátszakra való kiterjedése szükségszerűen veti fel.

A katonai repülőgépek pusztítóeszközként való alkalmazása a légi figyelő szolgálat, valamint a lakosságot riasztó szervezet kiépítését tette szükségessé (1917) – ez a légoltalom elődje. [10]

Az első világháború vége felé az angolok, franciák, németek különféle rendszabályok bevezetésével eredményesen csökkenteni tudták a hátszagra ért légi támadások hatásait, és ezt a tevékenységet a légvédelem részének tekintették. A légvédelem alapjaiban katonai feladat, azonban már az I. világháború idején időnként a légitámadások célpontjává vált hátszág légvédeleméről a katonaság nem tud gondoskodni, ebbe szervezeten be kell vonni a polgári lakosságot is. A légvédelem ebben az értelemben egy adott ország egészének ügyévé válik. [7]

Ebben a történetben új fejezet kezdődik az I. világháborút követően a légi támadóeszközök alkalmazásával kapcsolatos elméletek megszületésével. Nyilvánvalóvá válik, hogy az elkövetkezendő háborúban a repülőeszközök tömeges alkalmazásával kell számolni. A hátszág sebezhetlensége megszűnik, mivel a légicsapások célpontjává válik. A repülőkötelékek a frontmögötti területeken a katonai, a háborús ipar objektumait folyamatosan pusztítják a gazdaság megbénítása céljából, a bombázásokkal a lakosság békés életét veszélyeztetve. A dolgot bonyolultabbá teszi az, hogy a légi támadó kötelékek tömegpusztító eszközöket gyújtó, és gázbombákat is szórhatnak a hátszagra. [7]

Ilyen kilátásokkal a háttérben szervezik meg hazánkban a hatósági légoltalmat 1935-ben, majd a lakosság felkészítését végző Légoltalmi Liga 1937. december 05-én alakul meg. 1938-ban bevezetik a iskolákban a kötelező légoltalmi oktatást. [10]

Kis kitéréssel, nézzük miben különbözik a légvédelem katonai és polgári oldala egymástól. A katonai aktív (cselekvő) tevékenységeket (légvédelmi tűzzel a légi támadó eszközök

⁸ Nálunk Magyarországon a polgárok védelmét szolgáló tevékenységet először a légoltalom kifejezéssel illették, 1964-től polgári védelem a megnevezése.

megsemmisítését; a támadó repülőgépek oldaláról a megsemmisítés előli kitérés okán a bombakioldás meghiúsulása) is magába foglal, a polgári csak védekező - passzív (nem cselekvő) – elemeket (objektumok álcázása, rejtése, légitámadás idejére a lakosság óvóhelyekre irányítása, stb.) tartalmaz. Az ország szükséges passzív védelmi lehetőségeit előkészítő és a légi támadások erkölcsi és anyagi javakat fenyegető káros hatásait csökkentő, esetenként elhárító szervezetet, és tevékenységi rendszert nevezik **légoltalomnak**. [10]

Az előzőekből levezethető, hogy a **légoltalom feladata**: a légitámadások elleni védekezés államigazgatási, társadalmi, gazdasági megszervezése, a lakosság felkészítése a légitámadások elleni védekezésre, a légitámadások hatásainak csökkentése, a károk felszámolása. [10]

Az talán csak a szerencsének tulajdonítható, hogy a II. világháború során a harcoló felek tömegpusztító gázokat nem alkalmaztak, de mérhetetlen nagy szenvedést okoztak a lakosságnak, pl. hazánkban az 1944. évi a szőnyegbombázások. A légoltalom olyan méretű feladatok elé került, amelyeket csak emberfeletti küzdelemben tudott teljesíteni.

Az atom és nukleáris fegyverek elterjedése a polgári védelem feladatait alapjaiban változtatta meg. A korábbi feladatsor lényeges dolgokkal kiegészül. Elkerülhetetlen a lakossági védelem újragondolása, a kitelepítés módjának és módszereinek kidolgozása, begyakorlása. Nem titok, hogy korunk globális kihívásai a további korszerűsítést követelik.

1950-ben – a BM alárendeltségében – a magyar légoltalmat újjászervezik, fokozatosan polgári védelemmé alakul át. 1951-ben létrehozzák a Központi Légoltalmi Zászlóaljat - az ország lőszer és bombamentesítésének végrehajtása céljából. 1962-ben HM alárendeltségbe kerül, 1964-ben megnevezése polgári védelemre változik. 1989-től ismét a BM kötelékébe kerül. 1993-ban összevonják a tűzoltósággal. 1996-ban – átmenetileg - önálló szervezet. 2001-től a megalakuló Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (OKF) a hazai katasztrófavédelem legfőbb szerve kebelébe kerül, és napjainkban is ide tartozik. [10] [11]

A mai magyar hivatásos katasztrófavédelem tevékenységét – mint a polgári védelem legfelkészültebb szakembereit tömörítő szervezet - a Magyar Polgári Védelmi Szövetség létrehozása okán lehetőségei szerint partnerként segíti.

4.2. Polgári védelmi kötelezettség

Magyarország Alaptörvénye - XXXI. cikk (5) bekezdés – a magyarországi lakóhellyel rendelkező nagykorú állampolgárok részére honvédelmi és katasztrófavédelmi célú polgári védelmi kötelezettséget ír elő.

Ezután vizsgáljuk meg, hogy a hatályos törvények hogyan intézkednek a polgári védelemre kötelezettekre, illetve az önként vállalkozókra, valamint a polgári védelmi szervezetekre.

a. Honvédelmi célú polgári védelmi kötelezettség

A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény előírja az állampolgárok **hadkötelezettségét**, amely egyrészt **katonai szolgálati kötelezettségből**, másrészt **polgári védelmi kötelezettségből** áll. A kétféle kötelezettség más-más alapokon nyugszik, a végrehajtandó feladatok között lényeges különbség van:

- A katonai szolgálatra kötelezettek fegyveres szolgálatot látnak el. Szolgálatukra – a honvédelmi miniszter által rendeletben szabályozott módon - katonai objektumokban készülnek fel, illetve – a különleges jogrendben rögzítettek szerint - kötelékekbe beosztva hadicselekményekben vesznek (vehetnek) részt. [8]
- A **polgári védelmi szolgálatra kötelezettek** fegyver nélkül a hátszágvédelemben, illetve a katasztrófák következményeinek felszámolásában oldanak meg humanitárius feladatokat, fegyveres, vagy súlyos erőszakos cselekmények elhárításában nem vehetnek részt. A felkészítésük – a honvédelmi miniszter által rendeletben szabályozott módon - rövid elméleti részből és nagyjából ennek kétszeresét kitevő gyakorlati részből áll; polgárvédelmi szervezetekbe osztják be őket és a különleges jogrend szabályai szerint kerülnek aktivizálásra. [8]

b. Katasztrófavédelmi célú polgári védelmi kötelezettség

A katasztrófavédelmi - 2011. évi CXXVIII. – törvény a katasztrófavédelmi célú polgári védelmi kötelezettséggel kapcsolatban adatszolgáltatási, bejelentési, megjelenési kötelezettséget, és **polgári védelmi szolgálatot ír elő**. [13]

4.3. Polgári védelmi szervezetek

A polgári védelmi szervezetek a fegyveres összeütközés miatt szükséges polgári védelmi feladatokat hajtják végre a lakosság életének megóvása, az életben maradás feltételeinek biztosítása céljából, valamint az állampolgárokat készítik fel azok hatásának leküzdésére és a túlélés feltételeinek megteremtésére. [8]

„A fegyveres összeütközések időszakában végrehajtandó polgári védelmi feladatok⁹:

- a) riasztás,*
- b) kiürítés és befogadás,*
- c) óvóhelyek létesítése, fenntartása, működtetése,*
- d) elsötétítési rendszabályok kidolgozása, alkalmazása,*
- e) a lakosság és a lakosság ellátásához szükséges nemzetgazdasági javak mentése,*
- f) elsősegélynyújtás, lelki gondozás,*
- g) tűzoltás,*
- h) a veszélyes területek felderítése és megjelölése,*
- i) vegyi- és sugármentesítés, fertőtlenítés és hasonló óvintézkedések,*
- j) szükségelszállásolás és ellátás,*
- k) szükségintézkedések a hadműveletek által sújtott területek rendjének helyreállítására és fenntartására,*
- l) a létfontosságú közművek működési feltételeinek gyors helyreállítása,*
- m) a halottakkal kapcsolatos halaszthatatlan járvány- és közegészségügyi, továbbá kegyeleti és egyéb adminisztrációs feladatok ellátása,*

⁹ 2011. évi CXIII. törvény 11§ (3)

n) közreműködés a lakosság túléléséhez szükséges nélkülözhetetlen létesítmények működőképességének fenntartásában,

o) a fenti feladatok végrehajtásához szükséges további kiegészítő tevékenységek, ideértve többek között a tervezést és szervezést. „ [8]

A fent felsorolt – a fegyveres összeütközések idején végrehajtandó - polgári védelmi feladatok elsődlegességet élveznek minden más polgári védelmi feladattal szemben. [8]

A törvény rendelkezik a hivatásos katasztrófavédelmi szervek, valamint polgári védelmi szervezetek kiképzésére, valamint felkészítésére. a fegyveres összeütközések időszakában végrehajtandó polgári védelmi feladatok ellátására.

A katasztrófavédelem hivatásos és nem hivatásos szervezeteinek állományába **hivatásos, köteles, valamint önkéntes polgári védelmi szolgálatot ellátók** tartozhatnak. [9] [13]

4.3.1. Hivatásos polgári védelmi szervek:

- országos illetékességgel működő központi szerv (Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság),
- fővárosi, megyei illetékességgel működő területi szervek (Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóságok),
- helyi szervek (katasztrófavédelmi kirendeltségek, tűzoltóságok). [9] [13]

A felsorolt polgári védelmi szervek állományába hivatásos állományúak, kormánytisztviselők, köztisztviselők és közalkalmazottak tartoznak. [9] [13]

4.3.2. Nem hivatásos polgári védelmi szervezetek.

a., köteles polgári védelmi személyek, és szervezetek:

- központi polgári védelmi szervezet,
- területi polgári védelmi szervezet,
- települési polgári védelmi szervezet,
- munkahelyi polgári védelmi szervezet. [9] [13]

A nevezett polgári védelmi szervezetek személyi állományát – a hivatásosokat és a törvény szerint kötelezetteket - az erre felhatalmazottak jelölik ki. A települési, valamint a munkahelyi polgári védelmi szervezetbe a kötelezettek kijelölésére a polgármester jogosult. [9] [13]

A köteles polgári védelmi szervezetek kötelezett és önkéntes szolgálatot ellátó állománya adja a katasztrófák elleni védekezésbe bevonható emberi erőforrás döntő többségét. [9]

A köteles polgári védelmi szervezetekbe kijelölt kötelezett polgári védelmi szolgálatot ellátó személyeket fegyveres konfliktus esetén nem lehet besorozni, mivel ezzel a szolgálattal teljesítik a honvédelmi kötelezettségüket. [13]

A katasztrófavédelmi törvény lehetőséget biztosít **önkéntes polgári védelmi szolgálat** ellátására. [9] [13]

b., Önkéntes polgári védelem személyei és szervezetei:

- A polgári védelmi szolgálatra **önként jelentkező személy** a polgármester által meghatározott polgári védelmi szervezethez csatlakozhat határozott, vagy határozatlan időre. [9] [13]
- Az önkéntes polgári védelmi szolgálatot láthatnak el a katasztrófák elleni védekezésben **önkéntesen** humanitárius feladatok végrehajtására **jelentkező társadalmi és karitatív szervezetek**. [9] [13]
- A katasztrófavédelmi feladatok végrehajtására alakult **önkéntes mentőszervezetek**. [9]

c., A katasztrófavédelmi célú polgári védelmi feladatok végrehajtásában hivatásuk, illetve alapfeladatuk okán részesek:

- Országos Mentőszolgálat,
- Országos Meteorológiai Szolgálat,
- Vízügyi szervezetek,
- Magyar Honvédség,
- Rendvédelmi szervek, stb. [9]

4.4. A katasztrófavédelmi célú polgári védelmi feladatok:

- „a) a lakosság felkészítése a védekezés során irányadó magatartási szabályokra,*
- b) a polgári védelmi szervezetek létrehozása és felkészítése, valamint a működéshez szükséges anyagi készletek biztosítása,*
- c) a tájékoztatás, figyelmeztetés, riasztás,*
- d) az egyéni védőeszközökkel történő ellátás,*
- e) védelmi célú építmények fenntartása,*
- f) a lakosság kimenekítése, kitelepítése és befogadása,*
- g) gondoskodás a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak (különösen víz-, élelmiszer-, takarmány- és gyógyszerkészletek, állatállomány) és a kritikus infrastruktúrák védelméről,*
- h) a kárterület felderítése, a mentés, az elsősegélynyújtás, a mentés és a fertőtlenítés, és az ezekkel összefüggő ideiglenes helyreállítás, továbbá a halálos áldozatokkal kapcsolatos halaszthatatlan intézkedések,*
- i) a települések kockázatértékelésen alapuló veszélyeztetettségének felmérése,*
- j) a veszély-elhárítási tervezés, szervezés,*
- k) közreműködés a kulturális örökség védett elemeinek védelmében, a vizek kártételei elleni védekezés külön jogszabályban meghatározott feladatainak ellátásában, a menekültek elhelyezésében és ellátásában, továbbá a tűzoltásban, és a nemzetközi szerződésekből adódó tájékoztatás és kölcsönös segítségnyújtás feladatainak ellátásában.”*

5. BEFEJEZÉS

A napjainkban is kiapadhatatlan sorokban Európába tartó menekültek, nevezhető tömeges migrációnak, sok-sok fejtörést okoznak az öreg kontinens politikusainak. Egységes elképzelés, és közös határozatok hiányában eltérő módon történik az adott országot érintő menekült hullám kezelése. (A Törökországgal kötött szerződés lehet a változás kiindulópontja.) Az adódó feladatokhoz különféle erőforrások is kellenek. Ez ügyben, a

rendelkezésre álló - törvényben szabályozott - emberi erőforrásaink egy részének bemutatására vállalkozott ez az írásmű, reménykedve, hogy az olvasóban tiszta kép alakul ki róla.

A bevezetőben is említett kép ebben a témakörben, csak akkor lesz teljes, ha a rendvédelmi célú emberi erőforrásokat is megismeri az olvasó. Sőt a törvényi szabályozás legújabb előírásai tovább tisztítják a kialakult képet.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] HADNAGY Imre József: Tartalékos, önkéntes tartalékos, önkéntes tartalékos haderő. (Honvédségi szemle 65. évfolyam 2. Szám. 2011 március. 39-40 o.)
- [2] 2001. évi XCV. törvény a magyar honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról
- [3] Az önkéntes tartalékos rendszerre (ÖTR) vonatkozó anyagok. (internet – www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/az-onkentes-tartalekos-rendszer - [Kormányzati portál, Honvédelmi Minisztérium](http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/az-onkentes-tartalekos-rendszer)).
- [4] Magyarország hadtörténete. (Fsz.: Liptai Ervin). Zrínyi Katonai Kiadó, 1985.
- [5] Hadtudományi Lexikon A-L, és M-Zs. Magyar Hadtudományi Társaság. Budapest. 1995.
- [6] SZÁSZ Ágnes: A Magyar Honvédség tartalékos rendszere – jogalkotási kérdések. (Honvédségi szemle 140. évfolyam 2. szám. 2012/2 szám. 11-14 o.)
- [7] HADNAGY Imre József: A magyar légoptalom megszületése, működésének megszervezése, létrejöttének jelentősége. (www.vedelem.hu virtuális szakkönyvtár/ História rovatban 2007.02. 10-től
- [8] 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről
- [9] ÚJ KATASZTRÓFAVÉDELMI SZABÁLYOZÁS – jegyzet. (BM OKF kiadványa, Budapest 2012. (Szerkesztette Dr. Mógor Judit)
- [10] Polgári védelem történelme. Polgári védelmi alapfogalmak. (internet – [www.MPVSZ/hu](http://www.MPVSZ.hu)).

[11] HADNAGY Imre József: A katasztrófák életünk részei. (Védelem on-line virtuális szakkönyvtár/tanulmányok rovat.)

[12] Magyarország Alaptörvénye.

[13] 2011. évi CXXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzákapcsolódó egyes törvények módosításáról

Dr. Hadnagy Imre József

Tűzoltó Múzeum volt munkatársa

Imre József Hadnagy Dr.

former employee of the Fire Museum

dr.hadnagyimre@freemail.hu

ORCID: 0000-0001-9711-3551

A kézirat benyújtása: 2016.05.10.

A kézirat elfogadása: 2016.06.12.

Lektorálta: Dr. Endrődi István